

»Napoleoniana« v Narodnem muzeju Slovenije

MATEJA KOS

Leta 2009 smo zaznamovali pomembno obletnico, namreč 200-letnico ustanovitve Ilirskih provinc. Ob tem smo v Narodnem muzeju Slovenije po dvajsetih letih, kolikor jih je minilo od zadnje predstavitve tega časa, ponovno pregledali gradivo in »odkrili« kar nekaj zanimivih predmetov z upodobitvijo Napoleona ali z motivi iz njegovega časa. V pričujočem besedilu se bom osredotočila na nekaj do sedaj manj znanih del na različnih nosilcih, od papirja (litografije) do keramike.

Mitologizacija Napoleona se je začela že v času njegovega življenja. Napoleon je za promocijo vojske, zmagovitih bitk in francoskih osvajanj uporabil široko propagandno akcijo, v kateri je aktivno sodeloval tudi sam, saj je med drugim pisal članke za časopise. V njej je nastopal kot ikona zmagovite Francije. Že na začetku svoje kariere se je namreč družil z intelektualci in skrbno razvijal podobo ne le uspešnega generala, ampak tudi kulturnega človeka in intelektualca, pri čemer je k njegovemu ugledu močno pripomoglo tudi to, da je na svojo stran pridobil skupino najvidnejših francoskih mislecev, znanih kot ideologi.¹

Eno od pomembnih sredstev promocije je bila seveda tudi likovna umetnost. Slikovno propagando Napoleonovega režima je vodil Jean-Dominique Vivant Denon (1747–1825), ki je leta 1802 postal generalni direktor umetnostnih muzejev,² v naslednjih letih pa pri pomembnih sodobnih slikarjih naročil upodobitve Napoleonovih velikih bitk in z njimi opremil galerije v Versaillesu. Te upodobitve so s

¹ Ideologi (*Idéologues*) so se imeli za naslednike filozofov razsvetljenstva. V ta krog so sodili Antoine Louis Claude Destutt de Tracy, Pierre Jean George Cabanis, Emmanuel Joseph Sieyès, markiz de Condorcet in grof de Volney. Cf. Wayne HANLEY, *The Genesis of Napoleonic Propaganda*, New York 2005.

² Albert BOIME, *Art in an Age of Bonapartism, 1800–1815. A Social History of Modern Art*, Chicago, London 1993³, p. 25. Cf. še *Dictionary of Art Historians, A Biographical Dictionary of Historic Scholars, Museum Professionals and Academic Historians of Art*, Duke University, Durham, <http://www.dictionaryofarthistorians.org/denonv.htm>. Vivant je bil Napoleonov minister za umetnost. V njegovem času so Louvre (Musée du Louvre) preimenovali v Musée Napoleon.

poznejšimi posnetki in različicami v bakrorezu postale vzor mnogim variacijam na različnih nosilcih in iz različnih materialov.³ Poleg monumentalnih slikarskih (in kiparskih) del je Napoleon naročal še druge prestižne predmete. Med njimi so bili tudi zelo cenjeni izdelki (nekoč kraljevske) tovarne porcelana v Sèvresu, ki je izdelovala tudi tako imenovane Napoleonove mizice. Te so bile izdelane iz pozlačenega brona, imele so okroglo mizno ploščo, ki jo je podpirala ena sama noga. V sredini mizne plošče je bil ročno poslikan večji porcelanski medaljon z osrednjim motivom, ki ga je obdajal niz manjših porcelanskih medaljonov, vstavljenih v kovino. Ti so bili poslikani z različnimi prizori, predvsem s panoramami zmagovitih bitk, portreti maršalov, portreti članov cesarske družine, vedutami cesarskih rezidenc in podobnim. Eno takih mizic, naročeno za Louvre (danes v Malmaisonu), tako imenovano Mizico z maršali, je na primer poslikal Jean-Baptiste Isabey (1767–1855).⁴ Mizica slavi zmago pri Austerlitzu, poleg Napoleona v osrednjem medaljonu so na njej portreti njegovih maršalov.⁵ Pomembno Napoleonovo naročilo istemu izdelovalcu, namreč manufakturi porcelana v Sèvresu, je še namizni jedilni servis z upodobitvami Napoleonovih vojaških pohodov, cesarskih palač in pri cesarju priljubljenih krajev. Danes ga hrani Louvre. S svojimi umetnostnimi naročili se je Napoleon enako kot prej francoski kralji uveljavil kot podpornik umetnosti.⁶

Napoleonov mit oziroma legenda je kljub prepovedi preživela tudi obdobje restavracije, v času restavracije še vedno obstajala, čeprav nelegalno, Louis Philippe, ki je vladal v Franciji po julijski revoluciji leta 1830, pa jo je podpiral. Tudi sam je bil pomemben naročnik monumentalnih slik, nekaterih tudi z napoleonskimi motivi, za Versailles.⁷ Tudi te so v obliki grafičnih listov krožile po Franciji in drugod.

Takrat in v naslednjih desetletjih se je proces mitologizacije zelo okrepil. V Franciji je na primer nastal preobrat od pojmovanja Napoleona kot krutega dik-

³ Napoleonova podoba se je pojavljala na posodah, igralnih kartah, okrasnih predmetih, tobačnih pipah, kot okras na pohištvu ipd. Uporabljeni materiali so kovinska pločevina, keramika, steklo, v zadnji tretjini stoletja pa vedno bolj tudi različne vrste plastičnih mas.

⁴ Bil je učenec Jacquesa Louisa Davida. Isabeyev portret Napoleona iz leta 1802 slovi kot najverodostojnejša Napoleonova upodobitev. Cf. s. v. Isabey, *Encyclopaedia Britannica*, spletna izdaja, <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/295114/Jean-Baptiste-Isabey>.

⁵ <http://nq.oxfordjournals.org/content/s2-IX/237/349-a.extract>

⁶ BOIME 1993, cit. n. 2, p. 10.

⁷ Monique VERBOOMEN – Roger SCHOUTE, *Dictionnaire des motifs de la faïence fine imprimée en Belgique*, Bruxelles 2006, p. 171.

tatorja v času restavracije k dojemanju Napoleona kot branilca svobode. Njegov lik je postal brezčasen simbol moči in vojaške slave, tako rekoč se je uvrstil ob bok Aleksandru in Cezarju. Heinrich Heine v avtobiografiji na primer piše,⁸ da se sprašuje, če je Napoleona v resnici doživel, če sta zares bila sodobnika, tako zelo se je spremenila interpretacija njegovega delovanja.⁹ Isti avtor omenja tudi, da je Napoleonov propad pravzaprav zmaga povprečnosti nad genijem.¹⁰ Napoleon je torej postal tako rekoč utelešenje romantične legende o geniju. Pri tem ima določene zasluge tudi Goethejeva interpretacija Napoleona kot genialnega posameznika.

Ob podobi zmagovitega, genialnega Napoleona, ki so jo gojili romantiki, je obstajala še druga, bolj ljudska stran legende. Ta ga je prikazovala kot cesarja, naklonjenega navadnemu človeku, in očeta svoje vojske.

Posebna vrsta motivike je satira v obliki smešnih stripov ali karikatur. Napoleonske karikature so bile, če so bile namenjene izobraženemu občinstvu, posnete po znamenitih slikarskih delih, na primer Michelangelovi *Poslednji sodbi*, najpogostejše pa so sodile v okvir popularne kulture in so se navezoval na primer na prizore iz znanih ljudskih komedij, cirkusa in iger.¹¹ V njih najdemo reference na Robinsona Crusoeja, Guliverja in na La Fontainove basni.

Tudi »ljudska« in satirična podoba življenja v času napoleonskih vojn sta dobili svoj odmev v izdelkih uporabne umetnosti. Številni cenejši izdelki, namenjeni široki potrošnji, so bili okrašeni s takšnimi motivi. Med njimi je imela posebno mesto serijsko izdelana keramika.

Keramika je bila v 19. stoletju pomemben nosilec popularne grafike. Posebej beloprstena keramika je bila v kombinaciji s tehniko transfernega tiska priljubljena pri zbiralcih.¹² Keramiki so liste s pretiski pripravili po grafičnih predlogah, ki so v sredini 19. stoletja preplavile Evropo. Zelo priljubljeni so bili zlasti bakrorezi z upodobitvami Napoleona in francoske velike armade. Eden

⁸ Heinrich HEINE, *Sämmtliche Werke. Erster Band: Reisebilder*, Philadelphia 1856², p. 150.

⁹ Že leta 1814 je Byron napisal Odo Napoleonu, leta 1817 pa je Stendhal začel pisati njegovo biografijo (s. v. Stendhal, *Encyclopaedia Britannica*, spletna izdaja, <http://www.britannica.com/facts/5/894441/Stendhal-as-discussed-in-history-of-Europe>).

¹⁰ HEINE 1856, cit. n. 8, p. 437. Izrecno primerja Napoleona z Wellingtonom.

¹¹ Jérémie BENOIT, *Anti-Napoleon*, Musée national des châteaux de Malmaison & Bois-Préau, 2008, http://www.napoleon.org/en/special_dossier/caricatures/car-principal.html.

¹² Transferni tisk je izumil John Brooks leta 1753. Postopek je bil še izpopolnjen na začetku 19. stoletja. Takrat so ga začeli množično uporabljati. Postal je najpomembnejši način dekoracije na cenejši keramiki.

najpomembnejših tiskarjev tovrstnih grafičnih listov je bil Jean-Charles Pellerin iz Epinala, ki je celo v času burbonske restavracije, ko je veljala prepoved upodabljanja Napoleona in razpečevanja njegovih slik, zalagal francosko podeželje z mnogimi različnimi tiski z motivi iz obdobja Napoleona. Tiskarna je bila sicer ustanovljena že za časa francoske revolucije,¹³ še posebej si je utrdila ugled v času vlade Louisa Philippa. Takrat so v njej izdelali serije 59 ilustracij, od katerih so vsako natisnili v 5000 izvodih. Zaradi izredno nizkih cen (in tudi slabše kvalitete) ter odjemalcev, ki so bili predvsem delavci in kmetje, so ti tiski veljali za umetnost za nižje sloje.¹⁴ Prav Pellerinove tiske so za pripravo pretiskov na beloprstni keramiki pogosto uporabljale keramične tovarne v Alzaciji in Loreni.

Beloprstena keramika je zvrst keramike, zaradi tehničnih lastnosti zelo primerna za množično proizvodnjo, saj jo je zelo lahko oblikovati v kalupih. Zaradi serijske izdelave so bile posode preprostih oblik, namenjene pa so bile tako uporabi kot okrasu. Tehnika pretiska je omogočila tudi serijsko izdelavo okrasa. Beloprstena keramika s pretiskom je torej neke vrste keramični ekvivalent množični grafiki. Posode iz beloprstene keramike so – podobno kot popularni grafični listi – dosegale velike »naklade«.

Predmete, predvsem krožnike, pa tudi sladkornice, omačnice, terine in druge posode, je izdelovalo več tovarn keramike v Posarju, Alzaciji in Loreni od začetka 19. stoletja dalje. Med njimi so bile najbolj znane tovarne v Sarregueminesu ter vrsta obratov Michaela Bocha (kasneje je iz njih nastala tudi pri nas poznana tovarna Villeroy & Boch). Prva tovarna keramike v Franciji, ki je začela uporabljati transferni tisk, je bila Creil & Montereau.¹⁵ Izdelki tovarne iz Sarregueminesa so bili, kot je znano, na prodaj v prestižnih trgovinah v Parizu, kot sta bili v šestdesetih letih 19. stoletja na primer Printemps ali Samaritaine. Na prodaj so bili seveda tudi v cenejših prodajalnah, na primer pri Felixu Potinu.¹⁶

Prvo serijo prizorov Napoleonove legende na beloprstni keramiki so leta 1833 izdelali v tovarni v Sarregueminesu. Obsegala je naslednje motive: Prehod Til-

¹³ Barbara Ann DAY-HICKMAN, *Napoleonic Art. Nationalism and the Spirit of Rebellion in France (1815–1848)*, London 1999, p. 21.

¹⁴ DAY-HICKMAN 1999, cit. n. 13, p. 22.

¹⁵ VERBOOMEN – SCHOUTE 2006, cit. n. 7, p. 167; William Bowyer HONEY, *European Ceramic Art from the end of the Middle Ages to about 1815*, London s. a., pp. 149–150, 429.

¹⁶ Philippe HAMMAN, Une entreprise de propagande bonapartiste: les assiettes à décors de Sarreguemines (1836–1870), *Revue d'Histoire Moderne et Contemporaine*, II, 2006, spletna izdaja <http://www.cairn.info/revue-d-histoire-moderne-et-contemporaine.htm#top>, p. 3.

menta, Bitko pri Abukirju, Oprostitev kairskih upornikov, Kairski upor, Bitko pri Castiglionu, Obleganje Mantove, Prehod Donave, Bitko pri Jeni, Bitko pri Austerlitzu, Bitko pri Lignyju in Otok Sv. Heleno. Izbor tem ni naključen. Z izbranimi prizori so izdelovalci želeli poudariti nekatere Napoleonove značajske lastnosti, na primer njegov vojaški genij (ena najpomembnejših zmag v vojaški zgodovini v bitki pri Austerlitzu), sočutje in usmiljenje (oprostitev upornikov v Kairu), diplomatske sposobnosti (pri »spreobračanju« kraljevske vojske po vrnitvi z Elbe) ipd.¹⁷ V kasnejših letih se je število prizorov močno povečalo in obsegalo Napoleonovo življenje od rojstva na Korziki do prenosa posmrtnih ostankov v Pariz, v Les Invalides, grobnico francoskih herojev, leta 1840.

Pri prenosu grafičnih upodobitev na keramiko so si grafiki pogosto privoščili nekaj svobode. Tako so na primer izvorna dela, zato da bi bila primerna za uporabo na drugem mediju, pogosto precej poenostavili, znani pa so tudi primeri, ko so med seboj združili značilnosti različnih predlog ali preprosto enega od prizorov uporabili tudi za drugega.¹⁸ Motivi so bili namreč skoraj vedno poenostavljeni do te mere, da so bile v njih zabrisane vse podrobnosti, ki bi lahko označevale določeni kraj ali dogodek. Tako so pravzaprav med seboj zamenljivi, vsebino oziroma pomen so sporočali šele napisi, ki so vedno spremljali ilustracijo.

V Narodnem muzeju Slovenije hranijo dve skupini krožnikov. Prva zajema Napoleonove bitke in obsega dvanajst predmetov, pri drugi pa gre za upodobitve priljudnih prizorov iz vojaškega življenja in jo sestavljajo zgolj štirje predmeti. Skupini vsebujeta predmete, sorodne po motivih, ki pa pripadajo različnim serijam. Serije so tri in se ne prekrivajo z motivi. Tako torej nekateri krožniki sestavljajo isto serijo, motivno pa sodijo v obe skupini, tako med bitke kot med prizore vsakdanjega vojaškega življenja.

Nobena od serij ni popolna. Del napisov, ki spremljajo osrednje motive, je tudi zaporedna številka (osrednjega motiva). Pretiski oziroma posamezni motivi so bili namreč oštevilčeni. Glede na to, da na ohranjenih predmetih v Narodnem muzeju Slovenije posamezne številke manjkajo, lahko sklepamo, da je bilo v originalnih serijah precej več predmetov, kot imamo danes ohranjenih. Pri seriji bitk ni bilo mogoče rekonstruirati zaporedja prizorov, saj so nekateri različni prizori na različnih krožnikih oštevilčeni celo z isto številko. Pri motivih iz vojaškega življenja pa smo zaporedje lahko ugotovili, saj obstajajo registri tovrstnih grafičnih predlog v keramičnih tovarnah.

¹⁷ HAMMAN 2006, cit. n. 16, p. 4.

¹⁸ VERBOOMEN – SCHOUTE 2006, cit. n. 7, p. 245.

Bitke

V muzejski zbirki je devet upodobitev bitk, vsi krožniki pa so prišli v muzej leta 1951 skupaj z drugimi predmeti iz Federalnega zbirnega centra.¹⁹ Njihova natančna provenienca je torej neznana, prav tako pa tudi podatek o lastništvu. Ne moremo namreč ugotoviti, če je vse krožnike posedoval le en in isti lastnik ali pa so prišli iz več različnih lokacij, saj so bili inventarizirani šele pozneje, in to z začasnimi inventarnimi številkami, pač zaporedno glede na motiv. Vsi so se uporabljali kot okrasni krožniki, nekateri so imeli okovje za pritrditev na steno, drugi pa so bili najverjetneje shranjeni v vitrinah.

– *Deféction du Seme de ligne (Prestop petega bataljona)*, No. 6, Davenport (inv. št. N 619/1). Prva serija.

Upodobljen je dogodek, ki se je pripetil 7. marca 1815, po Napoleonovi vrnitvi z Elbe. Dogodil se je na obrobju Grenobla, kjer je majhna Napoleonova vojska naletela na peti bataljon kraljevske, katerega naloga je bila, da Napoleona prestreže in ga zajame. Napoleon je sam nagovoril nasprotnika in pri tem uporabil svojo karizmo, zaradi česar je ves sovražni bataljon prestopil na njegovo stran.²⁰

Upodobitev prikazuje Napoleona, ki stoji med dvema vojaškima enotama, pred njim je mož brez bojne opreme, ki mu predaja meč, verjetno poveljnik petega bataljona stotnik Randon. Dogajanje je postavljeno v pusto, skicozno zgodnjepomladansko pokrajino. Pretisk je koloriran.

Na robu krožnika se izmenjujejo motivi vejic vrtnic in vojaški motivi ter Napoleonovi simboli: boben in trobenta z mečem, topom in zastavama ter orel s topom in zastavama.

– *Moskova (Moskva)*, No. 9, Montereau (inv. št. N 619/3). Prva serija.

Teden dni po zmagi nad rusko vojsko pri Borodinu, tj. 14. septembra 1812, je Napoleon vkorakal v Moskvo.²¹ Mesto so Rusi pred tem evakuirali in ga isto noč tudi zažgali.

¹⁹ Arhiv Narodnega muzeja Slovenije za leti 1951 in 1952, mapa Kulturnozgodovinski oddelek.

²⁰ Podatki o predmetih so navedeni po Inventarni knjigi Deželnega muzeja za Kranjsko II (2900–10999), Narodni muzej Slovenije, 1893–2010.

²¹ S. v. Battle of Borodino, *Encyclopaedia Britannica*, spletna izdaja, <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/74349/Battle-of-Borodino>.

1. *Passage du Tagliamento, 16 Mars 1797*. Ljubljana, Narodni muzej Slovenije / National Museum of Slovenia, inv. št. N 9727

Na dnu krožnika je pretisk napada francoske vojske na gorečo Moskvo, ki prikazuje, kako konjenica drvi proti mestnemu obzidju, na katerem se v bran že postavljajo ruski vojaki s puškami, nad njimi pa se izza obzidja dviguje dim.

Upodobitev z naslovom *Prihod Francozov v Moskvo 14. 9. 1812* je pred tem narisal slikar, risar in grafik Louis François Couché (1782–1849),²² učenec francoskega

²² Bakrorez je nastal leta 1837, hrani ga pariški Muzej ljudskih umetnosti in tradicij (Musée national des Arts et Traditions Populaires). Couché se je posvetil upodabljanju Napoleonove legende.

slikarja bitk Louisa Lafitta (1770–1828). Na Couchéjevi upodobitvi zavzetja Moskve je namesto bitke upodobljen vstop Napoleonove vojske v mesto: dolge kolone francoskih vojakov marširajo proti obzidanemu mestu, ki ga označuje cerkev sv. Vasilija Velikega in stoji v ozadju panorame. Med vojaki je v zadnjem planu upodobljen Napoleon s svojimi častniki. Prav ta prizor Napoleona je neznani bakrorezec uporabil kot predlogo za pretisk na krožniku, pri tem pa ga je izrezal iz celote in ga prestavil iz zadnjega v prvi plan. Na prizoru s krožnika torej dominira prizor, ki je na sliki postavljen v ozadje, iz podobnosti v izvedbi in kompoziciji pa lahko sklepamo, da je izdelovalec pretiska omenjeno sliko ali vsaj bakroreze, izdelane po njej, poznal.

– *Capitulation d'Ulm (Kapitulacija Ulma)*, No 9, Montereau (inv. št. N 619/4). Prva serija.

Zmaga pri Ulmu²³, ki se je predal 17. oktobra leta 1805, je bila eden od velikih Napoleonovih vojaških uspehov v boju proti koaliciji Avstrije in Nemčije.

Osrednji motiv na krožniku prikazuje predajo mestnih ključev. To dejanje na drugačen način posreduje tudi panoramska upodobitev slikarja Charlesa Thévenina (1764–1838);²⁴ figuralna kompozicija na pretisku na krožniku je namreč zrcalno obrnjena, poleg tega pa Napoleon s pretiska sedi na konju, medtem ko na sliki stoji, v obeh primerih pa mu poraženi general Mack izroča meč. Na Théveninovi sliki je v ozadju lepo videti mesto z mogočno katedralo, na krožniku pa je ozadje izdelano skicozno in postavljeno v nedefinirano pokrajino, namesto mesta je tam le poenostavljeno obzidje trdnjave.

Izloženo sceno predaje ključev najdemo še na tisku, izdelanem po sliki Denisa Augusta Marieja Raffeta (1804–1860), kjer je kompozicija zelo podobna Théveninovi in glede na pretisk na krožniku enako zrcalno obrnjena. Domnevamo lahko, da so v keramični tovarni Montereau za predlogo uporabili prav ta tisk in ga še poenostavili, da so ga prilagodili tisku na keramiko.

– *Entrée a Vienne (Prihod na Dunaj)*, No. 10, Davenport (inv. št. N 619/2). Prva serija.

Gre za predajo ključev mesta po francoski zasedbi Dunaja 13. novembra 1805. Schönbrunn je tedaj postal Napoleonova rezidenca.

²³ S. v. Battle of Ulm, *Encyclopaedia Britannica*, spletna izdaja, <http://www.britannica.com/EB-checked/topic/613255/Battle-of-Ulm>.

²⁴ Slika je nastala leta 1815 in jo hranijo v Muzeju zgodovine Francije na gradu Versailles (Musée National de l'histoire de France Château de Versailles). Charles Thévenin je študiral v Parizu pri Françoisu Andréju Vincentu. V letih 1816–1823 je bil direktor Akademije lepih umetnosti. Cf. François MACÉ DE LÉPINAY, Autour de »La Fête de la Fédération«, Charles Thévenin et la Révolution 1789–1799, *Revue de l'Art*, LXXXIII, 1989, pp. 51–60.

2. *Austerlitz*. Ljubljana, Narodni muzej Slovenije / National Museum of Slovenia, inv. št. N 619

Za bakroreze so največkrat reproducirali sliko *Napoleon Bonaparte v gradu Schönbrunn sprejema ključje Dunaja 13. novembra 1805* slikarja Anne-Louisa Girodeta de Roussy-Triosona (1767–1824).²⁵ Tu Napoleon stoji v spremstvu svojih častnikov in sprejema ključje, ki mu jih na blazinici podaja mestna delegacija.

²⁵ Slika je nastala leta 1808, za opremo gradu Versailles jo je naročil Napoleon sam, hranijo jo v Muzeju zgodovine Francije na gradu Versailles. Anne-Louis Girodet de Roussy-Trioson je bil učenec Jacquesa Louisa Davida.

Na krožniku je Napoleon kot običajno na pretiskih te prve serije upodobljen na belem konju in v spremstvu svojih oficirjev. Z leve se bliža delegacija mesta in ponuja ključke.

– *Austerlitz, No. 11, Montereau* (inv. št. N 619/5). Prva serija.

Bitka pri Austerlitzu je potekala 2. decembra 1805 in je ena največjih zmag francoske vojske.²⁶

Na pretisku Napoleon na levi strani z vzpetine opazuje bojišče. V ospredju leži mrtev vojak, v drugem planu pa se v skicozno naslikani pokrajini odvija bitka. Upodobitev te bitke je precej. Najbolj znana je panoramska slika Antoina Charlessa Horacea Verneta, znanega kot Carle Vernet (1758–1835).²⁷ Pred gledalcem se razprostira gričevnata pokrajina z naseljem v ozadju. Bitka poteka med urejenimi vojaškimi formacijami. V ospredju, na griču, je skupina z Napoleonom, ki opazuje boj. Obdajajo ga častniki. Vernetova slika je bila priljubljena predloga za bakroreze.

Trenutke tik pred bitko je upodobil Jean-Louis Ernest Meissonier (1815–1891). Napoleon v spremstvu častnikov nagovarja postrojeno in za boj pripravljeno vojsko. Scena je postavljena v golo in pusto pokrajino. François-Pascal-Simon Gérard (1770–1837) je za galerijo bitk v Versaillesu upodobil prizor med bitko, ko častnik poroča Napoleonu o zmagi nad avstrijsko-ruskimi četami.

Bitka pri Austerlitzu je ena največkrat upodobljenih Napoleonovih bitk v francoskem slikarstvu, vendar kljub temu ni bilo mogoče najti grafične predloge za pretisk na krožniku.

– *Bataille de Castiglione (Bitka pri Castiglionu), 5. Aout 1796, 5*, (inv. št. N 9707/1). Druga serija.

Bitka pri Castiglionu je bila 5. avgusta 1796. Povezana je z obleganjem Mantove in sodi v serijo ilustracij Napoleonovega pohoda v Italijo.

Upodobil jo je Carle Vernet (1758–1835). Na Vernetovi upodobitvi vidimo gričevnato panoramo z utrjeno Mantovo na hribu, obdano z dimom, po pobočju in dolini pa se vijejo kolone vojakov. V ospredju je skupina z Napoleonom in častniki francoske armade.

²⁶ S. v. Battle of Austerlitz, *Encyclopaedia Britannica*, spletna izdaja, <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/43578/Battle-of-Austerlitz>.

²⁷ Slika je nastala leta 1808, hranijo jo v Muzeju zgodovine Francije na gradu Versailles. Naročil jo je sam Napoleon. Carle Vernet, imenovan tudi Charlot, je bil znan po upodobitvah Napoleonovih bitk.

3. *Bataille d'Aboukir*,
2 Aout 1799. Ljubljana,
Narodni muzej
Slovenije /
National Museum
of Slovenia,
inv. št. N 9707/9

Tudi Adamova²⁸ panorama bitke se odpira globoko v pokrajino, kjer se odvijajo boji.

Na pretisku na krožniku je Napoleon v ospredju, postavljen na grič, od koder skupaj z oficirji opazuje potek bitke, ki je upodobljena kot panorama globoko pod Napoleonovo skupino. Takšno upodobitev Napoleona v spremstvu oficirjev v prvem planu, ki dominira nad panoramo, kjer se odvija bitka, najdemo na obeh omenjenih slikah, ki sta bili v obliki bakrerezov mnogokrat reproducirani.

Robovi krožnika so okrašeni z motivom Napoleonovega monograma (N v lovorjevem vencu) in s trakom z napisi, ki označujejo dogodke iz Napoleonovega življenja ter pomembnih bitk. Na nasprotni strani, torej spodaj, je upodobljen orel. Glede na smer, v katero je obrnjena orlova glava, lahko določimo avtorja, ki je pripravil predlogo za rabo v neki tovarni keramike.²⁹ V našem primeru (glava

²⁸ Victor Adam (1801–1888), *Bitka pri Castiglionu*, o. pl., 1836. Sliko je leta 1836 za opremo Versailles naročil Louis Philippe.

²⁹ Heraldčno korektno bi bil Napoleonov orel upodobljen obrnjen na desno, vendar je Napoleon sam želel, da je orlova glava obrnjena na levo.

4. *Ce n'est pas un lapin...* .
Ljubljana, Narodni muzej
Slovenije /
National Museum of
Slovenia, inv. št. N 9707/4

je obrnjena na levo) je avtor najverjetneje Jean-Pierre Mouzin, od leta 1851 skupaj s Théophilom Lecatom lastnik tovarne keramike v Nimesu.³⁰ Na traku najdemo naslednje napise: *nè à Corse, ...A. Brienne* (Brienne-le-Chateau, vojaška šola, ki jo je obiskoval Napoleon), *Toulon, Lodi, Castiglione, Millesimo, Roveredo, Arcola, Mantova, Tte de CampoF(ormio)* (mir v Campoformiu), *Pyramides, Mt Tabor, Aboukir, XVIII Brumaire* (Napoleonov državni udar 9. 11. 1799), *Mt. St. Bernard, Marengo, Napoloen Empereur, Hohenlinden, Ulm, Austerlitz, Jena, Lübeck, Eylau, Friedland, Saragossa, 1811 Roi de Rome* (rojstvo sina, Rimskega kralja), *Moskva, Lutzen, Montmirail, Leipzig, Laon, Ligny, Waterloo, St. Helene, Invalides*.

Na traku so predstavljene samo nekatere bitke iz bogate Napoleonove vojaške kariere. Zanimivo je, da niso zabeleženi vsi prizori, ki jih najdemo kot osrednje upodobitve v tej drugi seriji. Manjka na primer vsa egipčanska ekspedicija, z izjemo Abukirja.

³⁰ Cf. zgodovina keramike v Nimesu, <http://www.vieuxnimy.be/history.htm>.

5. *Dieu vous benira mon brave.*
Ljubljana, Narodni muzej
Slovenije /
National Museum of Slovenia,
inv. št. N 9707/7

– *Bataille d’Jena, 14 Octobre 1806 (Bitka pri Jeni)*, 8, (N 9707/2). Druga serija.

Bitka pri Jeni ob reki Saale je bila 14. oktobra 1806. Napoleon je tam premagal prusko armado.³¹

Na krožniku je v levem sprednjem planu Napoleon z oficirjem, oba sta na nizkem griču, v pokrajini pod njima se vijejo urejene vrste vojakov, nad bojiščem se dviga dim, v ozadju pa vidimo urejeno formacijo verjetno pruske vojske.

Upodobitev se v marsičem ujema s sliko Emila Jeana Horacea Verneta (1789–1863), znanega kot Horace Vernet, *Napoleon pregleduje gardo pred bitko pri Jeni*³², kjer v ospredju prav tako vidimo figuro oficirja, ki opazovalcu napol obrača hrbet, le da je obrnjena v drugo smer. Na krožniku manjka falanga vojakov na skrajnem levem robu kompozicije.

³¹ S. v. Battle of Jena, *Encyclopaedia Britannica*, spletna izdaja, <http://www.britannica.com/EB-checked/topic/302522/Battle-of-Jena>.

³² Slika je nastala leta 1836 in sodi v naročilo Louisa Phillippa za upodobitve pomembnih Napoleonovih bitk za grad Versailles, kjer je še danes. Émile Jean Horace Vernet (1789–1863) je bil sin Carla Verneta, v tridesetih letih 19. stoletja je bil direktor francoske akademije v Rimu.

Drugačen prvi, a podoben drugi plan kompozicije kot na krožniku pa najdemo na gravuri Louisa François Couchéja. Tu je v ozadju mogočna pokrajina, po kateri se vijejo kolone vojakov. Spredaj na desni je Napoleon, ki daje navodila častnikom.

Še najbolj podobna kompoziciji na krožniku je slika bitke pri Jeni Jeana-Louisa-Ernesta Meissonierja (1815–1891). Tu je, podobno kot v našem primeru, Napoleon na desni strani slikovnega polja. S svojega konja zre na čete, ki so razvrščene v perspektivi od sredine proti levi. Na krožniku so izpuščene nekatere figure, dodana pa je kompozicija z uničenimi topovi v ospredju.

V literaturi najdemo podatek, da je v keramični tovarni v La Louviero v arhivu ohranjen dokument o tem, da je pretisk Bitka pri Jeni nastal po delu Horacea Verneta na podlagi litografije Jean-Baptista Madouja (1796–1877) iz dela *Napoleonovo življenje* (*La vie de Napoleon*).³³ Ta predloga pa ni bila uporabljena za pretisk na obravnavanem krožniku iz Narodnega muzeja Slovenije.

– *Bataille de Ligny, 16. Juin 1815 (Bitka pri Lignyju), 11*, (N 9707/3). Druga serija.

V tej bitki je Napoleon premagal prusko vojsko, potekala pa je dva dni pred znamenito bitko pri Waterlooju.³⁴

V dnu krožnika je upodobljen Napoleon, ki daje svojim častnikom navodila za bitko. Figuralna skupina Napoleona s častniki je spet postavljena na nizek grič, v pokrajini, ki se odpira pod njimi, pa divja bitka. Natančna bakrorezna predloga obstaja, vendar žal ni bilo mogoče dobiti podatkov o avtorju in dataciji.

– *Bataille d'Aboukir, 2. Aout 1799 (Bitka pri Abukirju), 2*, (N 9707/9). Druga serija.

Bitke pri Abukirju so bile tri, dve pomorski in ena kopenska. Pogosteje je upodobljena prva bitka pri Abukirju, tako imenovana bitka na Nilu, ki je bila pomorska in se je odvijala leta 1798. Naslednje leto, namreč 25. julija 1799, pa je potekala bitka na kopnem. V njej je Napoleonova vojska premagala vojsko kairskega sultanata, ki jo je vodil Seid Mustafa paša. Prav ta je upodobljena na pretisku. Poleg datuma (2. avgust 1799) kaže na to skupina mameluških ujetnikov na desni strani slike.

Najbolj poznana slika s tem motivom je monumentalna upodobitev Antoine-Jeana Grosa iz leta 1806,³⁵ na kateri Napoleon kot osrednja figura na belem konju z izvlečeno sabljo napada mameluke.

³³ VERBOOMEN – SCHOUTE 2006, cit. n. 7, p. 22.

³⁴ S. v. Battle of Ligny, *Encyclopaedia Britannica*, spletna izdaja, <http://www.britannica.com/EB-checked/topic/340849/Battle-of-Ligny>.

³⁵ Najpomembnejši francoski klasicistični slikar je bitko pri Abukirju upodobil večkrat.

Med vzori za predlogo za pretisk na krožniku je verjetno ena od reliefnih marmornih plošč s Slavoloka zmage (Arc de triomphe) v Parizu. Gre za delo Bernarda Seurra (1795–1867), ki je pri Slavoloku zmage sodeloval med letoma 1833 in 1836. Napoleon je na levi strani kompozicije upodobljen skupaj z oficirjem, na desni pa je skupina poraženih mamelukov, eden od njih leži na tleh in prosi za milost. Enaka kompozicija je na pretisku, le da vidimo v ozadju še urejene vrste francoske vojske.

– *Pardon accorde aux revoltes du Caire, 21. Octobre 1798 (Oprostitev kairskim upornikom)*, 3, (inv. št. N 9707/5). Druga serija.

21. oktobra 1798 so uporni mameluki napadli francosko vojsko. Francozi so upor hitro zatrli in pobili mnogo upornikov, 23. oktobra pa je Napoleon preostlim mamelukom odpustil. Prizor oprostitev je upodobljen na pretisku na krožniku. Na levi strani kompozicije je Napoleon na belem konju, obdan z oficirji, na desni pa skupina upornikov v muslimanskih nošah s fesi, ki kleče prosijo za milost. V ozadju je panorama Kaira z mošejo in mestnim obzidjem.

Predloge za pretisk na krožniku ni, prav tako ni znan izdelovalec krožnika. Enak osrednji motiv je uporabljala tovarna J. F. Boch & Co. iz Luksemburga (kasneje del že omenjenega podjetja Villeroy & Boch). Enaka je tudi številka vzorca, namreč 3. Različen pa je okras na robu, ki je rjave barve in je enak tistim iz tretje serije.³⁶ V tovarniškem arhivu ni podatka, kdo je avtor predloge.³⁷

– *Passage du Tagliamento, 16. Mars 1797 (Prehod Tilmenta)*, 1, (N 9727). Tretja serija.

Zmaga v tej bitki je Napoleonu odprla vrata v Videm in Trst, ki ga je zavzel 24. marca 1797.

V ospredju je upodobljen Napoleon, ki s častniki nadzira prehod svoje vojske, ta pa v urejeni koloni prečka reko. V ozadju se dvigajo stilizirani griči.

Za bakrorezno reprodukcijo so najpogosteje uporabljali upodobitev te bitke Carla Verneta iz leta 1806. Po njej je nastala tudi gravura Louisa François Couchéja iz leta 1827.

Obstaja še upodobitev Charlesa Thévenina, ki precej spominja na pretisk na krožniku, čeprav je upodobljen prizor *Prehod čez prelaz Sv. Bernard*. Thévenin je v ospredju naslikal vrste vojakov, ki se poglobljajo v daljavo in se vijejo med gorami. Slika sodi med naročila Louisa Philippa za Versailles.

³⁶ Krožnik je reproduciran na spletni strani tovarne, namreč <http://www.industrie.lu/villeroyboch.html>.

³⁷ Cf. <http://www.industrie.lu/villeroyboch.html>.

Na robu krožnika je drugačna dekoracija kot pri prvi ali drugi seriji. Na vrhu je Napoleonov portret iz profila, na nasprotni strani, torej spodaj, pa alegorija Francije (Marianne). Med obema sta cesarska orla. Prostor izpolnjujejo vojaški motivi s ščiti in topovi. Osrednji prizor v dnu je obrobjen z ovalnimi ščitki, ki nosijo imena in letnice pomembnih dogodkov iz Napoleonovega življenja od rojstva do smrti, ki pa so žal slabo ohranjeni in skoraj nečitljivi. Razberemo lahko naslednje: *Nè - Corse, 1769; Castiglione, 1796, Ulm, 1804; Austerlitz, 1805, Jena 1805; Moscowa, 1812; Waterloo, 1815; Mort 1821; Invalides 1840.*

– *Revolte du Caire, 21. Octobre 1796 (Kairski upor), 4, (N 9726).* Tretja serija.

Upodobitev je precej podobna bakrorezu iz leta 1838,³⁸ ki je nastal po sliki bitke Carla Verneta iz leta 1806. Napoleon na konju s skupino častnikov z leve vstopa na bojišče, kjer je bitka v polnem teku, saj se francoski konjeniki spopadajo z mameluki. Ti so v značilnih muslimanskih nošah. Na desni in v ozadju je orientalska arhitektura z minaretom, nad prizoriščem se dvigajo oblaki dima.

Na pretisku na krožniku je v ospredju na levi Napoleon na konju, ki ga spremlja s hrbtom proti gledalcu obrnjen častnik. Na desni strani in v ozadju, pred kairskim obzidjem, še divja bitka. Nad obzidjem je zanimiv detajl, skozi odprtino v obzidju v daljavi namreč vidimo tri piramide.

Scena na pretisku spominja na sliko Antoine-Jeana Grosa Napoleon pri piramidah iz serije Napoleonovih naročil za Versailles. General na belem konju triumfalno prihaja z leve, na desni pa je obupana premagana skupina mamelukov. Napoleon z rokama kaže na piramide, ki se dvigajo v ozadju. Bakrorez po sliki je vrezal Jean-Baptiste Lèpere (1761–1844).³⁹

Prizori iz vojaškega (vsakdanjega) življenja

V drugi seriji najdemo poleg že omenjenih bitk še naslednje štiri prizore iz vojaškega življenja:

– *Ce n'est pas un lapin, c'est le chat! 4, (N 9707/4); Creil, 1820.* Druga serija.

Upodobljena sta vojaka pred ognjiščem, ki sta zalotila starko, da jima namerava za obed podtakniti mačko. Stoječi vojak v ospredju kaže žival začudeni starki.

³⁸ Rivoluzione del Cairo, <http://www.lombardmaps.com/napoleon.htm>.

³⁹ Lèpere je bil arhitekt in udeleženec Napoleonove vojaške odprave v Egipt.

Notranjost je narisana skicozno, spredaj dominira velik kamin, ob njem sedi drugi vojak in se greje. V ozadju je miza s stolom, karafo vina in kozarcem.

Pretisk je slabše kakovosti, podoba je slabo odtisnjena, kar se kaže v prekrivajočih se robovih, zaradi česar orel z razprtimi krili na spodnjem robu deloma prekriva napis.

– *Pas vrai, Monsieur, que la barbe de sapeur c'est pas des cheveux pour de vrai?* 7, (N 9707/6). Druga serija.

V ospredju stoji vojak s pipo, pripadnik tehnične enote (*sapeur* – pionir oz. inženirec). Ob njem so trije otroci, dva spredaj in eden zadaj. Deklica sprašuje vojaka in kaže s prstom na njegovo brado. Na desni strani stoji konj. Prizor je postavljen v samo rahlo nakazano pokrajino z razvalinami.

– *Dieu vous benira mon brave*, 9, (N 9707/7). Druga serija.

Vojak v ospredju spušča kovanec v roko beračici, ki jo spremlja mala deklica. Tudi ta prizor je postavljen v pokrajino z razvalinami, drevesi in leseno ograjo.

– *C'est juste mon capitaine ...*, 11, (N 9707/8). Druga serija.

Napis v celoti pravi: *C'est juste mon capitaine, mais c'est le caraco ... Je lui demande le feu pour allumer ma pipe ... me donne sa bourse.*

Gre za motiv berača, ki je vojaku ukradel mošnjo, pri tem pa ga je zalotil oficir na konju. Prizor je postavljen pred hišo, v ozadju stoji še en konj, s hrbtom obrnjen proti gledalcem.

Prizori iz vsakdanjega življenja so bili priljubljena tema, zato prav tako kot za bitke obstajajo cele serije prizorov. Posebno mesto imajo upodobitve dobrodušnih, robato humorističnih prizorov iz vsakdanjega (vojaškega) življenja.

Motive so inspirirale karikature francoskih umetnikov,⁴⁰ ki so kot litografije izhajale v albumih, ali vinjete slikarjev, kot so Joseph Louis Hippolyte Bellangé (1800–1866), Nicolas Toussaint Charlet (1792–1845), Auguste Raffet (1804 – 1860), Carle in Horace Vernet⁴¹ ter drugi.

Serija humorističnih vojaških prizorov, izdelana v belgijski tovarni v Nimyju, je sestavljena iz oštevilčenih enot in je nastala na podlagi del najbolj priljubljenih sodobnih francoskih slikarjev. Predloge za karikature so bile različne, ne-

⁴⁰ VERBOOMEN – SCHOUTE 2006, cit. n. 7, p. 245.

⁴¹ VERBOOMEN – SCHOUTE 2006, cit. n. 7, ibid.

katere med njimi zajemajo tudi iz La Fontainovih basni.⁴² Prizori so: 1. *Tiens ferme* (po Vernetu), 2. *Petits... petits... petits...* (po Vernetu), 3. *Ce n'est pas un lapin, c'est le chat!* (po Vernetu), 4. *Mon lieutenant c'est un conscrit* (najverjetneje po Vernetu), 5. *Excusez la Mère* (po Hyppolytu Bellangéju, 1800–1866), 6. *Dieu vous benira mon brave* (po Bellangéju, motiv so uporabili v Mettlachu in ima številko 9), 7. *Pas vrai, Monsieur, que la barbe de sapeur c'est pas de cheveux pour de vrai?* (po Bellangéju, motiv so uporabili v Mettlachu in ima številko 7), 8. *Votre fils ira loin* (po Charletu), 9. *Madame c'est mon cousin Chamboran... vous savez (que) je vous ai dit qu'est en semesse pour trois mois* (po Bellangéju), 10. *La politesse est fille de l'honneur / C'est vous dire qu'elle est française. Sur le mur: a la carote (sic) française / Bon vin* (po Charletu), 11. *Oh! C'te Balle* (po Raffetu), 12. *J'suis pris d'la / J'suis Poitrinaire. Ma trop respectable mère m'envoie de la castonnade pour refaire mon cuir. Elle est française, ma mère!* (po Charletu).

Robovi teh krožnikov so običajno okrašeni na dva načina: pretisk je lahko nanesen na gladek rob krožnika, lahko pa je rob oblikovan reliefno, priljubljen je bil na primer vzorec marjetic, na izbočenih delih pobarvan z rumeno barvo. Uporabljali so tudi štiriliste. Gladki robovi so nosili različne vzorce, najpogostejše okrašene s pretiski, koloriranimi z rumeno, črno ali sivomodro barvo. Med okrasjem so navadno štiri polja, ki prikazujejo vojaško življenje. Običajno je na posebnem zvitku dodan še napis *Sujets Militaires / Mouzin-Lecat & Cie*. Te krožnike lahko datiramo v leta 1851–1898.

Enake motive najdemo med izdelki dveh alzaških keramičnih tovarn, namreč Sarreguemines in Mettlach. Prva je danes v Franciji, druga v Nemčiji. Ena od Sarregueminesovih serij Napoleonovih bitk ima v osrednjem delu povsem enak motiv kot štirje krožniki v NMS, le okrasni rob je popolnoma drugačen. Tisk ni črn, ampak temno sivomoder. Različne kombinacije osrednjih motivov in robov ter različne barve so bile v tem času povsem sprejemljive. Poleg omenjene serije obstajajo še druge. V Sarregueminesu so na primer leta 1830 izdelali serijo Napoleonovih govorov vojakom. Napisi kažejo duhovitost in iskrivost generalovih domislic. Osrednji prizori te serije so odtisnjeni v črni barvi, robovi pa so temno zeleni. Okras na robu je sestavljen iz po treh ščitov z inicialo N in treh z upodobitvijo cesarskega orla (Jupitrovega orla). Spet druga serija, ki upodablja Napoleonovo egipčansko ekspedicijo, kombinira črn osrednji motiv in vijoličast obrobek z orientalizirajočim ornamentom.

⁴² *Anti-Napoléon* 2008, cit. n. 11.

6. *Napoleon narekuje svoje spomine.* Ljubljana, Narodni muzej Slovenije /
Napoleon dictates his memoirs. National Museum of Slovenia, inv. št. N 8647

Tovarne so uporabljale enake predloge. Posebej za posamezne obrate bratov Boch je znano, da so si med seboj in z drugimi tovarnami izmenjevali plošče z gravurami. V Mettlachu hranijo album z vinjetami. Večino jih je vgraviral Henri Mouzin med letoma 1831 in 1834.⁴³

Podobni motivi so znani iz Creila in Montereauja, izdelovali so jih v šestdesetih in sedemdesetih letih 19. stoletja. Zanimivo je, da so tudi nekatere angleške tovarne keramike, na primer že omenjeni Davenport in tovarna W. Smitha, izdelovale serije Napoleonovih zmag. Angleška izdelka sta na primer tudi opisana krožnika z upodobitvama prestopa petega bataljona (inv. št. N 619/1) in zavzetja Dunaja (*Prihod na Dunaj*, inv. št. N 619/2).

Slike

V zbirki slik Narodnega muzeja Slovenije so trije predmeti z upodobitvami Napoleona ali njegovih bitk. Tudi ti sodijo v popularno umetnost, namenjeno širokim krogom občinstva.

1. *Napoleon ukaže zažgati zastave pri Beresini 1812*, litografija, 39 x 56,2 cm, inv. št. N 10008.

Napoleon je ukazal zažig zastav ob umiku iz Rusije leta 1812, da ne bi padle v roke sovražniku. Napoleonova vojska se je umikala v smeri reke Berezine (Biarezina, Beresina) in jo prečkala pri Borisovu. V bitki, ki je trajala od 26. do 29. novembra 1812, so Francozi utrpeli ogromne izgube, saj so izgubili okrog 36.000 vojakov. Prečkanje reke je simbol Napoleonovega poraza v Rusiji.

V sredini 19. stoletja je nastalo več upodobitev bitk z Napoleonovega vojnega pohoda v Rusijo. Najobsežnejši je cikel Petra Heinricha Lamberta von Hessa (1792–1871), zelo znane pa so tudi serije Bogdana Willewaldeja (1818–1903) in Vasilija Vereščagina (1842–1904). Večina slikarjev je upodobila prehod čez reko Berezino, a tudi motiv zažiga zastav je bil naslikan večkrat, med drugim tudi v različici, ko prapore zažiga sam Napoleon (poljski slikar bitk Wojciech Kossak, 1857–1942).

Upodobitev v NMS je naslikal Richard Caton Woodville (1856–1927), specialist za bojne scene. Študiral je v Düsseldorfu pri Wilhelmu Camphausnu in Eduardu von Gebhardtu. Delal je kot ilustrator za *Illustrated London News* in druge angleške časopise. Časopis ga je kot poročevalca poslal na prizorišča rusko-turške

⁴³ VERBOOMEN – SCHOUTE 2006, cit. n. 7, p. 171.

7. *Napoleon ukaže zažgati zastave pri Beresini 1812.* Ljubljana, Narodni muzej Slovenije / *Napoleon orders the burning of flags at Berezina 1812.* National Museum of Slovenia, inv. št. 10008

(1877–1878) in angleško-egipčanske vojne (1882). Isti časopis je pri njem naročil tudi serijo najpomembnejših angleških bitk. Zato je naslikal na primer več različnih pogledov na bitko pri Waterlooju.

2. *Portret Napoleona Bonaparteja*, barvna litografija, 28 x 23 cm, inv. št. N 8647.

Gre za reprodukcijo Napoleonovega portreta, ki ga je naslikal Paul Hippolyte Delaroche (1797–1856). Ta je Napoleona portretiral večkrat, med najbolj znanimi in psihološko okarakteriziranimi portreti pa sta tista, ki upodobljenca kažeta v trenutku spoznanja, da je dokončno poražen (*Poraženi Napoleon v Fontainebleauju marca 1814*). Na prvem od obeh, nastal je leta 1845, Napoleon zamišljen sedi na stolu v interierju, njegova drža izraža poraz, obe roki sta povešeni. Istega leta je Delaroche naslikal še eno upodobitev poraženega Napoleona v Fontainebleauju. Tu je izrez manjši, ozadja ni, Napoleon je zamišljen, roko pa ima v značilni kretnji položeno za rob plašča. Reprodukcijska v NMS je narejena prav po tej upodobitvi.

Delaroche je pred tem, namreč okrog leta 1840, naslikal še en Napoleonov portret, tokrat stoječega, v polprofilu. Ta je bil uporabljen za ročno naslikano podobo na porcelanski skodelici z doprsnim portretom cesarja Napoleona I. Izdelali so jo okrog leta 1848 v kraljevski porcelanski manufakturi v Sèvresu (inv. št. N 566). Portret je v sredini spredaj v sivem medaljonu na temno rdečem fondu, na obodu skodelice pa so z zlatom naslikani še lovorjevi venci in girlande ter Napoleonov monogram.

3. *Napoleon narekuje pismo pribočniku*, o. na karton, 23,5 x 18 cm, inv. št. N 8647.

Na hrbtni strani slike je napis *Napoleon seine Lebensgeschichte diktirt*. V resnici torej ne gre za pismo, pač pa za spomine, interier ni vojaški štab, ampak Napoleonovo bivališče na Sveti Heleni. Tam so svoje pogovore z Napoleonom ali njegove nareke zapisovali Gaspard Gourgaud, Emmanuel de Las Cases in Charles Tristan Montholon. Ti zapisi so, pretihotapljeni v Francijo, izšli leta 1820.

Slika v NMS je preslikana verzija bakroreza z naslovom *Napoleon diktira Gourgaudu na Sveti Heleni*. Gre za ilustracijo knjige *Napoleon na Sv. Heleni* Johna Stevensa Cabota Abbotta, ki je izšla leta 1855.⁴⁴

Poleg tega, da je slika v NMS v drugačni tehniki, je med njo in bakrorezom še ena očitna razlika. Napoleon, ki je na bakrorezni ilustraciji postaran in očitno bolan, je na sliki močno idealiziran. Zato je verjetno prišlo do zmede z naslovom, saj je bivši francoski cesar upodobljen v svojih najboljših letih. Slika sicer natančno sledi kompoziciji na bakrorezu, kar se kaže na primer v natančnem slikanju podrobnosti. Tudi tu pogled skozi okno razkriva pusto in skoraj prazno pokrajino, oprema sobe pa je skromna, že kar špartanska. Slika je verjetno delo ljubiteljskega slikarja in je bolj kot umetnina pravzaprav spomin na velikega Francoza.

Zbirka predmetov z upodobitvami Napoleona oziroma njegove vojske v Narodnem muzeju Slovenije ni velika ali zelo pomembna. Je pa zanimiva predvsem zato, ker se dotika marginalnih tehnik, pa tudi variacij in interpretacij monumentalne snovi na način, ki je blizu navadnemu človeku. Vidimo lahko, kako lahko vrhunski portret pomembnega slikarja krasi porcelanasto skodelico za kavo ali kako monumentalna upodobitev bitke s francoskega cesarskega gradu postane okras na zbirateljskem kosu za najširše občinstvo – krožniku iz beloprstene ke-

⁴⁴ John Stevens Cabot ABBOTT, *Napoleon at St. Helena; or, Interesting Anecdotes and Remarkable Conversations of the Emperor During Five and a Half Years of his Captivity*, New York 1855, naslovnica.

ramike. Izbrani predmeti kažejo pot, kako visoka umetnost pronica v vedno globlje plasti in nazadnje, stilizirana in reducirana, doseže tudi najširše množice, pri tem pa ne izgubi svoje sporočilnosti.

Viri ilustracij: Narodni muzej Slovenije, Tomaž Lauko (1, 2, 6, 7); Narodni muzej Slovenije, fotodokumentacija (3–5)

'Napoleoniana' at the National Museum of Slovenia

SUMMARY

The mythologisation of Napoleon Bonaparte began during his lifetime. He was the icon of triumphant France. One of the important means of promotion was large painting commissions for Versailles. They were the source of numerous copper engravings that in turn served as graphic sources for many simpler variants of monumental motifs. After his defeat, the attitude to the great general reversed; during the Bourbon Restoration, his image was forbidden. After 1830, the legend was revived. In the spirit of Romanticism, Napoleon was presented as a brilliant, victorious general and an emperor favourably disposed to the common people. Motifs related to him flourished once more. This gave rise to a series of prints, as well as numerous caricatures either celebrating his successes or ridiculing his weaknesses and defeats. Prints were very popular, and were also published as supplements to contemporaneous newspapers. In addition, Napoleonic motifs adorned useful objects such as tableware. In the 19th century, cream-coloured earthenware was an important medium of popular graphic motifs created by transfer printing. The same motifs that were spread by popular copper engravings representing famous battles and other scenes from Napoleon's life can also be found on ceramic objects. The various series of scenes are interrelated by various elements, from writings to decoration. They were made not only in France, but also elsewhere, in England, for example. The largest share of the production is from Alsace and Lorraine.

In the collection of the National Museum of Slovenia, a few plates depict battles from various series, and also a series of scenes from army life. The army motifs refer to historical events during Napoleon's military campaigns, although they are highly stylised and draw from several prior artworks.

The study of certain artworks from NMS's collection brought to light some new facts: sources for the depiction of the burning of flags after the Battle of Berezina, the reproduction of Napoleon's portrait and a more precise determination of the scene of Napoleon dictating his memoirs to Gaspard Gourgaud during his captivity on St. Helena.

Translated by Maja Lovrenov

[Kos 2] *Austerlitz*. Ljubljana, Narodni muzej Slovenije / National Museum of Slovenia, inv. št. N 619

[Kos 7] *Napoleon ukaže zažgati zastave pri Beresini 1812.* Ljubljana, Narodni muzej Slovenije /
Napoleon orders the burning of flags at Beresina 1812. National Museum of Slovenia, inv. št. 10008